

Posudek školitele na doktorskou práci Mgr. Milana Samka

DIALEKTOLOGICKÉ A SOCIOLINGVISTICKÉ ASPEKTY KONTAKTU MEZI DVĚMA SUBDIALEKTY SEVEROCENTRÁLNÍ ROMŠTINY V MĚSTE JELŠAVA

Vypracoval PhDr. Jan Červenka, Ph.D.

30.3.2011

Mgr. Samko ve své práci pojednal téma pro romistiku velmi záslužné – jazykový kontakt a jeho dialektologické a sociolingvistické aspekty, navíc jazykový kontakt nikoli mezi romštinou a majoritním jazykem, nýbrž mezi dvěma subdialekty severocentrální romštiny. Využil k tomu situaci ve svém rodném městě, do něhož se přistěhovala skupina Romů z jiné lokality, která se trvá s původní komunitou v čilém jazykovém kontaktu.

Doktorand pracoval metodou dotazníků, jeden se týkal jazykové situace a postojů, druhý překladu 188 položek (téměř výhradně jednotlivých slov), u nichž předpokládá rozdíly mezi oběma subdialekty, ze slovenštiny do romštiny, přičemž se sledovala znalost nebo neznalost tohoto pojmu v romštině a jeho podoba s ohledem na zařazení do jednoho ze dvou subdialektů.

Práce je založena především na pečlivém počítání jednotlivých výsledků, které jsou pak znázorněny přehlednými grafy, pro jistotu ještě suplovanými tabulkami. Data sleduje vždy podle generací (nejstarší, střední a nejmladší), a to zvlášť u starousedlíků a zvlášť u přistěhovaných. Tak lze přehledně pozorovat míru a směr osvojování jednotlivých jazykových prvků typickou pro jednu se subkomunitou subkomunitou druhou.

Cenné jsou zejména pasáže, kdy autor dává oba pohledy do souvislosti – například překvapivé zjištění, že nejkonzervativnější vzhledem k přejímání prvků z cizího dialektu je nejmladší generace (a to jak u domácích, tak u přistěhovaných Romů), což odpovídá i Samkovým zjištěním o jejich jazykových postojích.

S cennými a mnohdy unikátními i zjištěními, která Samko náročnou terénní prací získal, kontrastuje menší zakotvenost práce, a to v několika směrech:

V celé práci se nediskutuje povaha a relevance dat, například není diskutována deklaratornost dotazníkových dat, hlavně v postojových otázkách, otázkách vzájemné srozumitelnosti dialektů apod. Celkově chybí reflexe tvorby dotazníků, výběr kontrastivních jevů, platnosti dat, okolností jejich získávání a významu výsledků.

Rovněž zakotvenost v teorii je problematická: např. citace Slobody na s. 27 – sama o sobě přínosná - o typologii jazykového kontaktu se Samkovým textem a směrem výzkumu nemá téměř žádnou souvislost.

I zakotvenost v romistické dialektologii je malá:

Cituji M2 (s.30): „Zistili sme, že sa prisťahovali z východného slovenska a príznakovosť k východoslovenskému dialektu rómskeho jazyka. Na základe uvedeného považujeme za referenčný rámec (M2) východoslovenský dialekt rómskeho jazyka. Jeho presná špecifikácia bude určená vo výstupnej fáze výskumu.“ Zařazení geografické i dialektologické ovšem chybí, stejně jako stručná charakteristika obou dialektů (tam se musíme spolehnout na implicitní autorův přehled o obou varietách daný výběrem kontrastivních rysů do dotazníku), označení východoslovenský dialekt je naprosto nedostatečné.

Místy vyniká i malá znalost sledovaných jevů z teoretického hlediska: nejsou většinou lingvisticky pojmenovány (autor i v názvech oddílů tenduje k názvům typu „ta a ta forma oproti té a té formě“ a ani v textu daný jev nepojmenovává), většinou napíše např. „infinitiv slovesa te avel proti te el“ (s.60), aniž by aspoň pojmenoval která forma je zkrácená. Kategorizace jevů je místy problematická, například krácení tvarů futura i imperfekta není jevem „lexikální variantnosti“, jak ji charakterizuje autor (s.61), nýbrž jevem morfonologickým. Rovněž oba jevy by měly být v jednom oddílu. Další příklad: oddíly 3.4.10.2 *kanastúr ~ odkana* a 3.4.10.3 *má ~ imar* nejsou dle mého zařazeny správně v lexikálních variantách. Rovněž kategorizace lexika v oddílu 3.4. by potřebovala zpřesnit.

To bohužel souvisí i s tím, že když Samko zjistí jazykovědně zajímavý tvar (např. substantivizované (a možná druhotně adverbializované) gerundium *rovindoha* (s.63), ani se o této skutečnosti nezmíní a pokračuje jen v počítání frekvence tvarů z obou dialektů. Rovněž nejsou diskutovány například vlivy původu slov na jeho akomodaci v případě, že jeden z dialektů má xenoklitické slovo a druhý oikoklitické.

Co se týče hlavních výsledků – výpočtů směru akomodace - chybí mi také přesnější metodika výpočtu celkové akomodace v závěrech, tam zrovna by výsledky mohly být cenné, kdybychom mohli posoudit co vlastně přesně obnášejí. Tím neříkám, že jsou nesprávné, jen je měl autor přesněji vysvětlit.

Málo zakotvená je práce rovněž interpretačně, což oslabuje některé velmi cenné údaje, které Samko uvádí. Za nejceněnější považuji jak jsem zmínil zjištění o jazykové konzervativitě nejmladších generací obou komunit, které autor hezky uvádí do souvislosti, naopak ovšem zcela chybí nabízející se reflexe směru akomodace – že tedy dochází k oboustranné výměně navzdory početní a symbolické převaze domácích Romů.

Uvádění použité literatury není uspokojivé - seznam neodlišuje texty, které byly jen volnou inspirací nebo s tématem nesouvisejí vůbec od těch, které byly nějakým způsobem v textu využity. Odkazy na ni přitom většinou chybějí. Zdůrazňuji ovšem, že práce je založena na vlastním terénním výzkumu, takže není chybou, že není přeplněna odkazy na literaturu.

Práci doporučuji k obhajobě, ovšem s tím, že autor bude muset dokázat, že dané problémy byly způsobeny jen nedostatkem času vlivem poměrně pozdní a velmi žádoucí změny zaměření práce.

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.